Balogh László

A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programja 2001-től napjainkig

***(In: EDUCATIO*, 2009.XVIII./1. szám 174-187. o.)**

I. Előzmények, elméleti alapok

A Debreceni Egyetemen alapításától (1912) kezdve kiemelt szerepet kapott a tehetséges hallgatókkal való foglalkozás. Ez a második világháború előtti és utáni évtizedekben egyaránt jellemző volt, legfeljebb más-más szervezeti formákat alkalmaztak. Az ezredforduló előtti években különösen két szervezeti keret adott kibontakozási lehetőségeket a tehetséggondozásban: a tudományos diákköri munka és a szakkollégiumi rendszer.

a.) A *tudományos diákkörök* – tanszékekhez, illetve intézetekhez rendelten – az egyetem tudományos kutatással foglalkozó munkatársai mellett kutató munkát végző hallgatókat fogták össze. Az ott folyó tevékenység alapját a tutorok irányításával végzett egyéni kutató munka alkotta, ám keretei között időközönként felolvasó üléseket és konferenciákat is szerveztek. Alapvetően itt történt az Országos Diákköri Konferenciákra történő felkészülés.

b.) Más típusú tehetséggondozó munka folyt a *szakkollégiumokban*: szűkebb tudományos kört (egy-egy speciális szakterületet) öleltek fel. Az Európában évszázadok óta működő „Kollégiumok" mintájára szerveződtek. Magyarországon az elsőt Eötvös Loránd minisztersége idején, 1896-ban, „Eötvös Collégium" néven hozták létre. A tevékenység alapját ebben az esetben is a tutorok által irányított egyéni kutató munka alkotja, amelyhez a kutatási témákhoz igazodó és a legújabb tudományos eredményeket visszatükröző előadások, kurzusok, illetve rendszeres nyelvtanulás, szakfordítás kapcsolódnak. Az egészet közösségi (kulturális, sport) tevékenység egészíti ki.

2ooo októberében az újra integrálódott Debreceni Egyetem akkori rektorának, dr. Fésüs László professzornak a kezdeményezésére indult el az Egyetem új tehetséggondozó programjának a kidolgozása. A tervezetet a Rektori Tanács a dékáni - főigazgatói kollégium támogatásával elfogadta, s 2oo1 tavaszán megindult az első hallgatói csoport beválogatása az akkori II. éves hallgatók köréből a DETEP-be. Az új programnak kiemelt célja volt: a legkiválóbb hallgatók intenzív egyéni fejlesztése a gazdagítás és gyorsítás eszközeivel, egységes feltételrendszerben a DE minden karán. Ezt egyrészt a felsőoktatás tömegoktatássá válása tette szükségessé, másrészt annak az elvnek az érvényesítése, hogy a kimagasló teljesítmény eléréséhez a belső kognitív és motivációs tényezők mellett a folyamatosan stimuláló tanulási környezet elengedhetetlenül szükséges.

Az alábbi főbb kutatási eredmények, elméleti szempontok vezéreltek bennünket a DETEP első változatának kialakításában. Ezek világszerte elfogadottak a felsőoktatási tehetséggondozás gyakorlatában. (Heller - Mönks - Sternberg - Subotnik, 2000)

A kitűnő teljesítmény összetevői a felsőoktatásban:

- a *belső kognitív és motivációs tényezők* (mint egyéni tehetségpotenciálok),
- *szociálisan stimuláló tanulási környezet*..

A kitűnőség kialakulása stimulálható a következőkkel:

- *kreatív tanulási környezet*,
- jól kiegyensúlyozott *csoportdinamika*.
- a fejlesztésben kiemelt szerepe van a *tanár-diák kapcsolatnak*.
- fontos a tehetséges *hallgatók bevonása a tanításba*.

II. A DETEP 2001-es változatának célja és tartalmi elemei

Az előbbiek alapján határozták meg az egyetemi tehetséggondozó program komplex célját, amelynek lényege ez volt: a tehetséges hallgatók programszerű támogatása, a már működő, más programokkal és szervezetekkel együttműködve, azok sajátos céljait és feladatait figyelembe véve. A DETEP főbb tartalmi elemei (ezek mint ajánlatok keretjellegűek, az egyes karok saját lehetőseik szerint ajánlják azokat hallgatóiknak) is a fentiek alapján fogalmazódtak meg, ezek a következők voltak:

1. Egyéni munka tutorok irányításával. Minden hallgató munkáját egy tutor segíti, aki ösztönzi a hallgatók kutatómunkáját, szakmai tevékenységét, segíti a hallgatót a szakmai kapcsolatok kialakításában, a kutatásban, publikálásban, pályázatok megírásában.
2. Részvétel szakfordítói programokban.
3. Karrier-tanácsadás, mely a szakmai szocializációt és a perszonalizációt segíti.
4. Tudományos diákköri tevékenység.
5. Konferenciák rendezése a DETEP-ben részt vevő hallgatóknak.
6. Belföldi és külföldi tanulmányutak támogatása.
7. Hallgatói kutatói kiegészítő ösztöndíj.
8. Közreműködés a szakkollégiumi tevékenységben.
9. A Debreceni Egyetem pályázatain a programban résztvevő hallgatók preferálása.

A Programban való részvételnek több fontos feltétele volt, mindenekelőtt a folyamatos kiváló tanulmányi teljesítmény, valamint az idegennyelvi tudás fejlesztése. Elengedhetetlen, hogy a hallgató folyamatos munkakapcsolatot tartson fenn tutorával, vegyen részt minél több konferencián, számoljon be kutatási eredményeiről. A hallgató munkaterve alapján minden tanév végén beszámolót készít végzett tevékenységéről, ezt véleményezteti tutorával, s benyújtja azt a kar vezetéséhez. A kari vezetés e beszámoló alapján dönt a hallgató DETEP-ben való következő tanévi részvételéről.

A DETEP eddigi működésének tapasztalatai alapján a *tutori rendszer* jelenti a program lényegi vonását. A hallgatók kari beszámolói és a programszintű, egyetemi munkatanácskozás szerint is a hallgatók azt tartják a legfontosabbnak, hogy egy oktatójuk nagyon intenzíven, személyre szabottan foglalkozik velük, támogatja egyetemi karrierjüket. Fontos összetevője a fejlesztő munkának a karriertanácsadás is, ebben önismereti, személyiségfejlesztő modulok is vannak, s népszerűek a hallgatók körében. A program második évére valamennyi kar, a hallgatói önkormányzatokkal együttműködve, kidolgozta a hallgatók támogatásának anyagi mechanizmusát, ami azt jelentette, hogy a tutori támogatáson túl a programban részvevő hallgatók anyagi forrásokhoz is jutnak a munkaterveikben foglalt célok megvalósításához. Ebben természetesen volt némi egyenetlenség a karok között.

A program működtetéséhez minden karról és önálló intézetből a tevékenységet koordináló oktatók, valamint a Hallgatói Önkormányzat képviselője kerültek egy, az általános elveket kidolgozó, egyben bizonyos, operatív feladatokat is végző grémiumba: a DETEP-Bizottságba. E bizottság a mindenkori rektor tanácsadó testületeként működött. Tagjai operatív tevékenysége saját karuk tehetséggondozó programjainak koordinálását jelentette. A tanácsadó testületen belül létrejött egy szűkebb stáb, melynek feladata az évenként lefolytatott beválasztás szakmai és metodikai elveinek meghatározása, valamint a beválogatási folyamat szervezése. Az első évben e szűkebb stáb választotta ki azokat a mérőeszközöket, amelyeket a program alkalmaz a hallgatók beválogatásához. Név szerint is érdemes ezt a Bizottságot itt felsorolni, hiszen ezek a kollegák munkájukkal maradandót alkottak az újjáalakult Debreceni Egyetem tehetséggondozásában. A nevek mellett zárójelben a karok rövidítése olvasható.

- Dr. Balogh László programvezető, dékán /BTK/
- Balogh Éva adjunktus /PFK/
- Dr. Bársony István dékánhelyettes /BTK/
- Dr. Fónai Mihály docens /JÁTI/
- Dr. Gaál István dékánhelyettes /TTK/
- Dr. Kátai János dékánhelyettes /MTK/
- Dr. Márton Sándor adjunktus, mérési szakértő /BTK/
- Mező Ferenc tanársegéd, mérési szakértő /BTK/
- Dr. Pető Károly dékánhelyettes /AVK/
- Dr. Ruprecht István docens /MFK/
- Dr. Szász Tibor docens /KTK/
- Szeverényi Ivonn HÖK-képviselő
- Dr. Sziklai István dékánhelyettes /ÁOK/
- Zolnai Erika tanársegéd /EFK/

III. Az első DETEP beválogatási eljárása

Hogyan kerülhettek be a hallgatók a programba? A beválasztási eljárás kidolgozása nagy felelősséggel járó eleme az egész tehetséggondozó programnak. Az elvek és metodikák meghatározásánál arra törekedtünk, hogy több szempont érvényesülhessen, így valóban azoknak legyen esélye, akik karjaik, szakjaik tehetséges hallgatói. Itt is volt már korábbi kutatási támpontunk, a felsőoktatásban a külön programba történő beválogatás szempontjait a következőkben fogalmazzák meg: (Heller - Mönks - Sternberg - Subotnik, 2000)

a) az átlagosat jóval meghaladó *kognitív képességek, érdeklődés, motiváció, tanulási szokások;*
b) az előzetes *kimagasló tanulmányi teljesítmény*;
c) *több szintű diagnosztikus megközelítés*:
   - kognitív teljesítmény-diszpozíciók,
   - releváns személyiségtényezők vizsgálata.

Ezeket is figyelembe véve a beválasztási rendszerünk a következő lépcsőkből állt:

1. A tanulmányi átlag alapján a karok képviselői delegálják a hallgatókat a DETEP felmérésre. A jelöltek azon másodéves hallgatók, akik tanulmányi átlaguk alapján, kari szinten a legjobb 20% között vannak.
2. Pszichológiai, szociológiai vizsgálatok (intelligencia, pályaérdeklődés, motivációk, karriercélok). A kérdőívek, tesztek eredményeinek értékelése után: javaslat a kari képviselők számára a beválogatható hallgatók körével kapcsolatban.
3. A kari döntéshozók a javaslatok alapján, szakmai elbeszélgetés után döntenek arról, hogy végül is ki fog bekerülni a DETEP-be.

Lényeges eleme e folyamatnak a második lépés, amikor a pszichológiai, szociológiai vizsgálatok alapján javaslattétel történik a beválogatható hallgatók körére. E javaslat kialakításának egyik döntő momentuma, hogy a vizsgálatok során elért eredmények alapján sorba rendezzük a hallgatókat. Az első 3 évben a vizsgálati szempontok sora a következőképpen alakult: elsődleges szempont volt az intelligenciateszt eredménye, majd a tanulmányi eredmény, végül a hallgató motivációját vettük figyelembe. Ennek a módszernek az volt a hátránya, hogy akinek nem sikerült jól az intelligenciatesztje, hiába teljesített jól a tanulmányi munkában, illetve volt magas a motivációs indexe, jóformán esélytelenné vált a bekerülésre.

Ennek kiküszöbölésére dolgozott ki a DETEP-Bizottság egy pontrendszert, ami csökkenti az intelligenciateszt eredményének meghatározó, kizáró jellegét. Ezáltal a különböző eredményeket figyelembe véve alakul ki egy teljesítményt mutató pontszám, amely alapján a hallgatók abszolút értelemben sorba rendezhetőkké válnak. E mutató készítéséhez minden vizsgálati eredmény esetében – ismerve a maximálisan elérhető pontszámot – százalékosan hozzárendelhető a hallgatók teljesítménye. Az így kapott százalékos teljesítmények már összehasonlíthatókká válnak. A különböző szempontok eredményeit átlagolva minden hallgató esetében egy „relatív" százalékos teljesítmény adható meg. Ezek alapján állítható fel tehát a hallgatói abszolút sorrend – természetesen a karok szerinti bontásban.

A DEBRECENI EGYETEM TEHETSÉGGONDOZÓ PROGRAMJÁNAK HALLGATÓKRA VONATKOZÓ LÉTSZÁMADATAI (2001-2007)

DETEP ávfolyam	Indulás éve	Létszámadatok kategóriái	KAROK														Össz.
			NEK	ÁOK	FOK	GYTK	BTK	EFK	ÁJK	KTK	MFK	MTK	AVK	TTK	INF	PFK	
1.	2001	Delegáltak				43	97	40	26	31	25		45		119	26	**452**
		Bizottság javaslata				12	30	10	8	8	6		11		30	6	**121**
		Bekerülők				11	21	8	8	3	1		11		24	6	**93**
2.	2002	Delegáltak				48	69	29	24	32	42		64		112	28	**448**
		Bizottság javaslata				13	20	3	4	10	7		15		34	4	**110**
		Bekerülők				12	8	3	4	4	3		15		20	4	**73**
3.	2003	Delegáltak				47	101	58	26	33	29		96		91	37	**518**
		Bizottság javaslata				43	43	15	18	26	4		43		41	9	**242**
		Bekerülők				7	6	4	5	4	3		12		18	7	**66**
4.	2004	Delegáltak				46	120	60	35	28	32		138		123	24	**606**
		Bizottság javaslata				28	47	7	13	13	6	11	15		32	4	**176**
		Bekerülők		3	2	3	15	1	10	6	4	16	24		24	3	**111**
5.	2005	Delegáltak		37	6	9	123	68	32	37	34	50	50		110	19	**575**
		Bizottság javaslata		19	4	6	20	11	11	11	9	13	10		30	4	**148**
		Bekerülők		4	0	2	10	4	7	5	8	9	9	25	6	4	**93**
6.	**2006**	Delegáltak		43	7	9	121	58	40	40	51	56	52	86	27	20	**610**
		Bizottság javaslata		15	6	6	21	7	10	11	11	11	10	27	9	5	**149**
		Bekerülők		3	2	1	6	7	10	6	11	10	10	24	11	5	**106**
7.	**2 0**	Delegáltak	**7**	51	6	10	111	62	30	33	52	52	38	95	32	27	**606**
		Bizottság javaslata	1	13	4	4	20	11	8	11	15	15	10	22	10	8	**152**

IV. DETEP-Konferenciák

Külön értékként kell említeni a Programban az I. DETEP-Konferencia megrendezését /2oo3. május 8./. A Konferenciára tematikusan hallatlanul sokszínű anyag gyűlt össze, s a beválogatott hallgatóknak több mint fele vállalkozott a megmérettetésre előadásokkal. Az előadások tanulmánykötetben is megjelentek. A tanulmányok, amelyek kötetben is megjelentek, azt is jelzik, hogy színvonalas kutató munkáról hallhattunk előadásokat a plenáris és szekció üléseken. A plenáris ülés programja a karok javaslata alapján szerveződött: minden karról egy-egy kiemelkedő teljesítményű kutatásról hallhattunk beszámolót. A szekciók létrehozásánál az volt a vezérelv, hogy egy-egy tudományterülethez több karról is kapcsolódjanak előadások, ezzel is erősítve a DE integrációs szellemét. Ennek megfelelően az alábbi öt szekcióban hangzottak el előadások, oldva a merev kari kereteket:

- Élettudományi szekció,

- Mezőgazdasági és gazdálkodási szekció,
- Műszaki és természettudományos szekció,
- Szociológiai-pedagógiai-felnőttnevelési szekció,
- Társadalomtudományi szekció.

A plenáris ülésen és a szekcióüléseken közel ötven előadás hangzott el szépszámú érdeklődő hallgatóság előtt.

A II. DETEP-Konferenciát 2005 november 9-én tartottuk. Itt is hallatlanul sokszínű anyag gyűlt össze, s a beválogatott hallgatóknak többsége vállalkozott a megmérettetésre a Konferencián. A tanulmányok, amelyek ugyancsak megjelentek kötetben, jelzik, hogy színvonalas kutató munkáról hallhattunk előadásokat a plenáris és szekció üléseken. A plenáris ülés programja most is a karok javaslata alapján szerveződött: minden karról egy-egy kiemelkedő teljesítményű kutatásról hallhattunk beszámolót, 8 előadás hangzott el. A szekciók létrehozásánál ugyancsak az volt a vezérelv, mint 2003-ban, hogy egy-egy tudományterülethez több karról is kapcsolódjanak előadások, ezzel is erősítve a DE integrációs szellemét. Ennek megfelelően az alábbi öt szekcióban hangzottak el kutatási beszámolók, oldva a merev kari kereteket:

– Élettudományi szekció (8 előadás),
– Mezőgazdasági és gazdálkodási szekció (7 előadás),
– Természettudományi és informatikai szekció (10 előadás),
– Társadalomtudományi I. szekció (10 előadás),
– Társadalomtudományi II. szekció (12 előadás).

Az előadások anyagai kötetben is megjelentek, a bibliográfiai adatok e tanulmány végén olvashatók.

V. A változások előszele: javaslatok a Debreceni Egyetemen folyó tehetséggondozó tevékenység továbbfejlesztéséhez

2007-ben országosan is több jele volt annak, hogy a tehetséggondozás a felsőoktatásban is nagyobb szerepet fog kapni a korábbiaknál: az NFT II-ben kiemelt szerepet kap a tehetséggondozás, s bekerült a zászlóshajó projektek közé a „Magyar Géniusz Program". Ezen belül két olyan terület volt, ahol jelentős anyagi támogatást is remélhet a Debreceni Egyetem tehetséggondozó tevékenységének továbbfejlesztéséhez:

- felsőoktatási tehetséggondozás támogatása,
- regionális tehetségtanácsadó központ („tehetségpont") kialakítása.

Az alábbiakban e két területhez kapcsolódóan gyűjtöttük össze a javaslatokat a DETEP újragondolkodáshoz. E munkában kiemelkedő szerepet vállat dr. Mező Ferenc adjunktus kollegám is, és az akkor még működő DETEP-Bizottság is egyetértett ezekkel a szempontokkal.

1. A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának (DETEP) továbbfejlesztése

A Debreceni Egyetemen 2oo1. óta folyik összegyetemi szervezésben tehetséggondozás. Ez a Program sikeresnek bizonyult a tehetséges hallgatók felkutatásban és intenzív fejlesztésében. Kiindulási pontként ez megfelelő alapot jelent a továbblépéshez, amely három fő szempont figyelembevételével képzelhető el:

- a DETEP Működési Rendjében szereplő tartalmi elemek eddiginél konzekvensebb megvalósítása;

- a jelenlegi tartalmi elemek további programokkal való bővítése;
- a DETEP-be bekerülő hallgatók létszámának növelése.

1.1. A DETEP Működési Rendjében szereplő tartalmi elemek eddiginél konzekvensebb megvalósítása

A tartalmi elemek közül néhányat sikeresen realizált a program, azonban anyagi okok miatt ezek közül több részben vagy egyáltalán nem valósult meg az elmúlt években. Ezek a következők:

- karrier-tanácsadás;
- belföldi és külföldi tanulmányutak.
- szakfordítói programban való részvétel.

1.2. A jelenlegi tartalmi elemek további programokkal való bővítése

A) Interdiszciplináris hallgatói team-ek szervezése, koordinálása, vezetése, projekt-jellegű kutatások elvégeztetése

Célok: a) a hallgatók interdiszciplináris szemléletének bővítése; b) kutatás-módszertani tapasztalatok biztosítása a hallgatók számára; c) a team-munka élményének, a csoport-munkával járó szerepelvárásoknak, lehetőségeknek, problémáknak és konfliktushelyzeteknek a sajátélmény jellegű megismerése, akár csoportvezetési tapasztalatok szerzése; d) a projekt-beszámolók megjelentetése a hallgatókat publikációra ösztönzi és publikációhoz segíti; e) a team-ek szóbeli előadásban is ismertethetik eredményeiket vagy a hagyományos DETEP konferenciákon, vagy külön a team-ek számára szervezett konferenciákon; f) a Debreceni Egyetem universitas jellegének maximális felhasználása a DETEP-es hallgatók érdekében; g) egy-egy projekt megvalósítása piacképes K+F produktumot (pl. technológiát, szolgáltatást, műszert, könyvet stb.) is eredményezhet.

B) DETEP-pályázatok

Cél: a) a DETEP-es hallgatók számára hirdetett kutatási pályázatok munkára ösztönzik a hallgatókat; b) a pályamunkák végzése közben a hallgatók további kutatási tapasztalatra tesznek szert; c) a pályamunkák publikációnak könyvelhetők el, esetleg megjelentethetők; d) a DETEP-konferenciákon a pályázók is beszámolhatnának eredményeikről; e) akár piacképes produktumok is születhetnek a pályázat során.

1.3. A DETEP-be bekerülő hallgatók létszámának növelése

Eddig évenként 9o-1oo hallgató került be a Programba. A beválogatási programot minden évben 5oo-6oo hallgatóval végeztük - karonként a legjobb tanulmányi eredményt elérők (kb. az összlétszám 2o%-a) vettek részt a szűrésben. Az eddigi tapasztalat azt mutatta, hogy gyakran a karok anyagi nehézségei miatt nem kerültek be a Programba további arra érdemes hallgatók.

1.4. A DETEP szervezeti továbbfejlesztése

Eddig a DETEP tevékenységét egy bizottság koordinálta, amely a beválogatási programot lebonyolító szakemberekből, valamint a karok és a HÖK képviselőiből állt. Nagyon

harmonikusan folyt a munka, azonban megérett a helyzet a hivatásos szervezeti háttér megteremtésére.

1.5. Kutatási program a DETEP-hez kapcsolódóan

Nagy lehetőséget kínál a DETEP kutatások végzésére, ez világszerte hiányterület. Külföldön és itthon is elsősorban a közoktatásban folyó tehetséggondozás áll a kutatások középpontjában, több irányban is indulhatnának e felsőoktatási kutatások:

- a tehetségazonosítás eszközeire, módszereire, hatékonyságára vonatkozó kutatási témák kidolgozása;
- a tehetségek nyomonkövetéses vizsgálata;
- tehetséges hallgatók, oktatók kutatásainak segítése, szakértése, menedzselése
- az egyes tehetségkoncepciókra, tehetségkomponensekre vonatkozó (azok fogalmi alapjaira, vizsgálati, spontán fejlődési és tervezett fejlesztési lehetőségeire vonatkozó) kutatások;
- új tehetségdiagnosztikai eszközök K+F-je vagy már meglevő külföldi eszközök fordítása, bemérése, illetve általnos és speciális tehetségazonosításra szánt eszköztár összeállítása, a hazai standardek kidolgozása;
- tehetség tanácsadó szoftver kidolgozása;
- nemzetközi összehasonlító vizsgálatok.

2. Regionális Tehetségtanácsadó Központ („Tehetségpont”) kialakítása

A Magyar Géniusz Program támogatja a tehetségtanácsadó, -koordináló központok (tehetségpontok) megalakítását, s várja az arra felkészült egyetemektől a regionális tehetségtanácsadó központok működtetését. A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programja mellett (akár ahhoz illeszkedően is!) fontos e regionális központ kialakítását is. Ennek hátterében az áll, hogy a Debreceni Egyetemen (ill. az egyik előd KLTE-n) húsz éve folyik olyan kutatói, tanártovábbképzési, alkalmankénti tanácsadási tevékenység - gazdag nemzetközi kapcsolatokkal, amely megfelelő szakmai alapot jelent ahhoz, hogy ezt a munkát kiterjesszük az egész régióra, és az eddiginél szervezettebbé, átgondoltabbá tegyük. Ennek főbb lehetséges elemei a következők.

2.1. Tanár továbbképzés

- régebbi kurzusok további tartása;
- kurzusok fejlesztése új témakörökben;
- szakirodalom-fejlesztés a régi és az új kurzusokhoz;
- oktatófilmek készítése;
- idegen nyelvű (angol/német) kurzusok tartása külföldieknek;
- határon túli magyar pedagógusoknak szóló kurzusok;
- idegen nyelvű szakirodalom előállítása az idegen nyelvű képzéshez;
- bemutató foglalkozások szervezése.

2.2. Segítségnyújtás, szakértés iskolák programjaihoz

- **közreműködés** tehetségazonosítás tervezésében és/vagy

megvalósításában;
- iskolai tehetséggondozó program tervezésében és/vagy megvalósításában;
- hatásvizsgálatok végzésében;
- pszichológia szakos hallgatók oktatók felügyelete mellett történő egyéni/csoportos diagnosztikai/fejlesztő munkája;
- tanárszakos hallgatók terepgyakorlata = speciális tantárgyi tehetséggondozás;
- tanulóknak szóló projektek kidolgozása, végrehajtása, megvalósítása;
- speciális órák/tréningek (pl. tanulásmódszertan) tartása a tanulóknak;
- nevelőtestületi értekezletek tartása;
- szülői értekezletek tartása.

2.3. Tanácsadás

- tanácsadás nyújtása kérésre: diákoknak, szülőknek, pedagógusoknak, intézményeknek, önkormányzatoknak stb.;
- tanácsadás kezdeményezése (az előbbiek szerint).

2.4. Nemzetközi kapcsolatok

- meglévő kapcsolatok ápolása;
- új kapcsolatok fejlesztése;
- kapcsolattartás/-felvétel határon túli magyar oktatási intézményekkel, szervezetekkel és magánszemélyekkel;
- magyar és idegen nyelvű tanulmánykötetek kiadása;
- szakfordítás: idegen nyelvű szakirodalom fordítása, kiadása;
- nemzetközi pályázati együttműködések;
- nemzetközi oktató/diák cserék megvalósítása;
- külföldi képzőhelyek, laboratóriumok, alkotó műhelyek és üzemek látogatásának megszervezése oktatók és hallgatók számára;
- éves megjelenésű angol nyelvű szaklap indítása, amelyben a tehetségügy aktuális helyzetével, eredményeivel és problémáival kapcsolatos kutatási beszámolók, nemzeti összefoglalók, nemzetközi összehasonlító elemzések találhatók.

Ezek voltak a főbb javaslatok, amelyeket közreadtunk a DETEP továbbfejlesztéséhez, s amelyeket eljuttattunk dr. Debreczeni Attila rektorhelyetteshez is, aki hivatalba lépésétől, 2007 júliusától irányítja a Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának továbbfejlesztését, illetve az elfogadott új program megvalósítását, irányításával működik a DE Tehetségtanácsa. Jó alapokkal indult el a közös gondolkodás, hiszen a Debreceni Egyetemen olyan kutatói és praktikus szakmai bázisa alakult ki az elmúlt két évtizedben a tehetséggondozásnak, amely biztató volt az újabb sikeres előrelépés megtételéhez. Közel egy éves előkészítő munka eredményeként (2008 júniusában, majd módosított formában decemberben) a Debreceni Egyetem Szenátusa elfogadta az új DETEP-et, amely szerves folytatása a korábbi gyakorlatnak, ugyanakkor a bolognai képzési szisztémához is hozzáigazította a Programot.

VI. A 2008-tól érvényes új DETEP alapelvei és főbb változások a korábbiakhoz képest

Itt most egyrészt az új Program alapelveit adjuk közre a Szenátus által elfogadott Szabályzatból, másrészt azokat a változásokat mutatjuk be, amelyek a legjelentősebbek:

- a programba bekerülés új rendszere,

- differenciált kreditrendszer,
- a DETEP-ben végzett munka elismerése,
- tehetségpontként működés.

(A Szabályzat egészét tanulmányozni lehet a Debreceni Egyetem honlapján.)

A./ Alapelvek

Elöljáróban érdemes kiemelni, hogy két irányban is szélesítette a Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programját, s ezek jól tükröződnek az alábbiakban. Az egyik: amíg korábban kimondottan az egyetemi hallgatói korszakra vonatkozott a Program, addig az új elképzelések a PhD-képzésben levő hallgatókra is vonatkoznak. A másik: a korosztályban lefele is nyitott a Program, a középiskolásokkal való foglalkozás - amolyan előkészítő munka gyanánt - is szerves része lett.

„ A Debreceni Egyetem olyan tehetséggondozó programot működtet, amelynek célja, hogy elősegítse a hallgatókban rejlı tehetség kibontakozását.
a) A program részeként olyan pályamodellt és lehetőségeket nyújt a hallgatók számára, amelyek a jövőre nézve biztonságos környezetet ígérnek a maximális szellemi kibontakozáshoz.
b) A tehetséges hallgatókat az egyetemre történı felvételtől egészen a végzésig támogatja, segíti a BSc/BA-ból az MSc/MA képzésbe való előrelépésüket, valamint igyekszik a legjobbakat PhD-képzésbe juttatni.
c) Az erre szolgáló csatornákon keresztül aktív kapcsolatot tart fenn a középiskolákkal mint a beérkezı hallgatókat nevelı intézményekkel, más szervezetekkel (pl. Kutató Diákok Országos Szövetsége), továbbá azokkal a szellemi műhelyekkel, amelyekben később a végzett hallgatók elhelyezkednek.
d) Végső célja egyrészt a legtehetségesebb hallgatók egyetemi oktatókká/kutatókká válásának támogatása, másrészt, hogy az egyetem minél több kiemelkedı tudású, tehetséges szakembert biztosítson az egyetemen kívüli szféra számára.
2. A tehetséggondozás elsősorban a tanszékeken, illetve intézetekben történik, alapját a témavezető oktatók irányításával végzett hallgatói kutatómunka képezi. Elvárható, hogy a Debreceni Egyetem minden oktatója – lehetőségéhez mérten és módon – támogassa a tehetséggondozást, mindazonáltal a programban való részvétel önkéntes.
3. A tehetséggondozás szervezeti keretét a Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programja teremti meg, egységes rendszerbe foglalván az eddigiekben is jól működő formákat (tudományos diákkörök, szakkollégiumok, DETEP, önképzőkörök).
4. A tehetséggondozó program tartalmilag egyéni munkaterv szerint végzett speciális képzést jelent, amelynek nem valamely kötött tanterv teljesítése jelenti a célját, hanem a képzés során létrehozandó, tudományos/művészeti igénnyel mérhetı szakmai produktum.
5. A programban részt vevő hallgatók előmenetelét az elektronikus tanulmányi nyilvántartó rendszer dokumentálja a képzés egyéb szegmenseivel megegyezı módon. A teljesített kreditek számára a speciális képzést jelölı saját kódok szolgálnak, melyek ugyancsak részei a rendszernek.
6. A hallgatói, témavezetői és kari eredményesség a létszámarányok mellett ugyancsak meghatározó tényezı a kari szintű finanszírozás arányainak kialakításában.”

B/ A Programba való bekerülés

Az első változatban kizárólag a beválogatási mechanizmus jelentette a belépőt a DETEP-be, az új szabályzat rugalmasabbá tette ezt a rendszert, más formák is utat nyithatnak a hallgató előtt, hogy bekerüljön a Programba. Ezek a formák az alábbiakban konkretizálódnak.

„A programba kerülés lehetséges módjai
a) beválogatás
A tehetséggondozó programba kerülés egyik módja a beválogatás, amelyre minden karon egységesen a 3. félévben kerül sor. A hivatalos egyetemi hallgatói rangsorok felső 15%-ába tartozó hallgatók teszt formájú pszichológiai szűrővizsgálaton (intelligencia, pályaérdeklődés, motiváció, karriercélok) való részvételre kapnak lehetőséget. A tesztlapokat, amelyeken név nem szerepel, szakemberek értékelik ki. A vizsgálatok eredménye alapján töltődik fel a rektori vezetés által az adott évre (a hároméves költségvetési szerződésben) meghatározott keretszám. A beválogatott hallgatók meghívást kapnak a Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjában való részvételre. A részvétel (és a nyilvántartásba vétel) feltétele, hogy egy oktató témavezetőként vállalja a felelősséget a hallgató speciális képzéséért, ezt nyilatkozatával ismerje el (a hallgatóval közösen kidolgozott munkaterv jóváhagyásaként). A beválogatási folyamat részletes feladattervét a jelen szabályzat 'A' melléklete rögzíti.
b) jelentkezés
A tehetséggondozó programba jelentkezhet a Debreceni Egyetem minden aktív, nappali szakos hallgatója, aki tanulmányait nem szakította meg két szemeszternél hosszabb időszakra, s aki rendelkezik 3 lezárt félévvel, amelyek összátlaga (azaz korrigált kreditindexe) nem rosszabb 4.00-nál (vagy előzetesen 5-ös értékű teljesítménykreditnek megfelelı eredményt tud felmutatni). Erről a lehetőségről minden érintett automatikusan értesítést kap az elektronikus tanulmányi nyilvántartási rendszeren kereszül. A jelentkezést a karok oktatási dékánhelyetteseihez kell benyújtani, csatolván a munkatervet és a témavezető nyilatkozatát, amelyben vállalja a hallgató speciális képzésének irányítását és jóváhagyja az erről készített munkatervet. A feltételek teljesülése esetén a kar oktatási dékánhelyettese a DETEP kari Bizottság döntése alapján elfogadja a hallgató jelentkezését és nyilvántartásba veszi. A jelentkezés és regisztráció részletes feladattervét, amely a beválogatottakra is vonatkozik, a jelen szabályzat 'B' melléklete rögzíti.
c) szakkollégiumi felvételi
A szakkollégiumok saját működési rendjükben szabályozott felvételi eljárást folytatnak le. Az e felvételi eljárás során megfelelt hallgatók szakkollégiumi tagságukkal együtt a tehetséggondozási program résztvevőivé is válnak. A szakkollégium vezetője a felvételi döntés után két héten belül értesíti erről a karok oktatási dékánhelyetteseit (megküldve a hallgatói munkatervet és a témavezetői ajánlást), akik intézkednek a nyilvántartásba vételről. (Szakkollégiumba természetesen olyan hallgató is jelentkezhet, aki már korábban bekerült a tehetséggondozó programba.)"

C/ Differenciált kreditrendszer

A DETEP első változatában nem volt kreditszerű nyilvántartás, csak egyénileg dokumentálták a hallgatók teljesítményét a tutorok. Az új változat illeszkedik a korszerűbb rendszerhez, s többféle kreditet is megkülönböztetve, árnyaltan tudja értékelni a hallgatói teljesítményeket a Programban.

„A megszerezhetı kreditek
A tehetséggondozó programban részt vevő hallgatók teljesítménye konzultációs, képzési és

teljesítménykreditekben jelenik meg, ezeket az elektronikus tanulmányi nyilvántartó rendszer dokumentálja (dokumentálásuk sajátos eljárásait a jelen szabályzat 'C' melléklete rögzíti).
a) konzultációs kredit
A programban részt vevő hallgató minden félévben köteles felvenni a témavezetőjénél egy 2 kredit értékű konzultációt. A konzultáció a hallgató munkájának folyamatos irányítását és ellenőrzését szolgálja. Teljesítését a témavezető igazolja, ez a feltétele a programban való bennmaradásnak. Nem teljesítés esetén (kivéve az általános szabályok szerinti halasztást) a hallgató törlésre kerül a program nyilvántartásából.
b) képzési kredit
A programban részt vevő hallgató jogosult a számára tantervileg előírt kredit és óramennyiségen túl félévente legfeljebb 3 kurzust hallgatni, ezért külön díj nem számolható fel számára. A kurzusok – a témavezetővel történt egyeztetés alapján – szabadon választhatóak az egyetemi kínálatból, nyilvántartásuk a speciális képzés kódjai szerint történik. Ezeknek az ún. képzési krediteknek a teljesítése csak lehetőség, s nem követelmény.
c)3 teljesítménykredit
A teljesítménykredit a hallgató által az adott félévben elért saját eredmények elismerésére szolgál, csak akkor adható, ha az eredmény dokumentált. Típusai:
– elsőszerzős referált folyóirat közlemény („in extenso") 5 kredit/db
– OTDK díjazott előadás, I–III. helyezés 5 kredit/db
– országos tervpályázat, I–III. díj (vagy a terv megvétele) 5 kredit/db
– igazolt hazai vagy nemzetközi művészeti, szakmai versenyhelyezés 5 kredit/db
– nem elsőszerzős referált folyóirat közlemény 3 kredit/db
– elsőszerzős, nem helyi és nem TDK előadás, poszter 3 kredit/db
– OTDK előadás (és/vagy pályamunka), nem díjazott 3 kredit/db
– országos tervpályázat, nem díjazott 3 kredit/db
– nem elsőszerzős, nem TDK előadás, poszter 2 kredit/db
– előadás helyi, hallgatói konferencián 2 kredit/db
– tervek kiállítása nyilvános kiállításon 2 kredit/db
– igazolt hangverseny fellépés 2 kredit/db
Az elért eredményt a témavezető igazolja. A teljesítménykredit elismerése annyiban tér el a szokásos rendtől, hogy az alapjául szolgáló teljesítményt, (illetve az annak megtörténtét bizonyító dokumetumot) fel kell tölteni a DE Publikációs Adatbázisának önálló részeként működő DETEP adatbázisba. A kar oktatási dékánhelyettese összesítést készít az adott félévben a karon szerzett teljesítménykreditekrıl, amelyet eljuttat az egyetemi Tehetségtanács titkárához. Az összesített adatokat a tanács minden tagja megkapja, s minden tagnak jogában áll a dokumentumokat az adatbázisban megtekinteni. A teljesítménykrediteket félévente az egyetemi Tehetségtanács hagyja jóvá (amit az elektronikus nyilvántartási rendszerben a titkár ellenjegyzése jelent), ezek a rögzített értékek képezik a finanszírozásban a teljesítmény szerinti elosztás alapját (a karok között)."

D/ A Programban végzett munka elismerése

Az első DETEP-ben is volt törekvés a kiemelt teljesítmény elismerésére, de amint azt lentebb látjuk, ez is szisztematikusabbá vált az új Programban.

„Az eredményesség mérőpontjai és elismerése
a) ösztöndíj
A programban részt vevő minden hallgató, aki már szerzett teljesítménykreditet, ösztöndíjra pályázhat saját karánál. Pályázni minden félévben lehet az előző félévben elért teljesítménykreditek alapján. Az ösztöndíj egy évre szól, újrapályázni új teljesítménykreditek

alapján, az ösztöndíj lejártát követı évre lehet. (Az ösztöndíjak odaítélésének részletes feladattervét ugyancsak a 'C' melléklet rögzíti.) A kar saját belső szabályzata szerint és anyagi lehetőségei mértékében ítéli oda az ösztöndíjakat, amelyek azonban nem lehetnek 10.000 Ft/hó összegnél kisebbek.
b) diplomamelléklet
A programban részt vevő azon hallgató, aki legalább 4 teljesítménykreditet szerzett, mellékletet kap diplomájához, amely – a teljesített képzési és teljesítménykreditek részletes felsorolása mellett – tanúsítja a tehetséggondozó programban való részvétel sikerességét. Diplomamelléklet BA és MA diplomához is adható. A DE doktori iskoláinak felvételi eljárásában a tudományos teljesítményért adható pontok számítása a teljesítménykreditek jelen szabályzatban található felsorolásán alapul (ld. a Doktori Szabályzat 3. sz. mellékletét), a diplomamelléklet így hivatalosan igazolja a PhD-felvételi során ezek megszerzését. A Debreceni Egyetem valamely MA szakjára való jelentkezéskor a felvételi szabályzatban meghatározott pontot kaphat a DE Tehetségprogramjának diplomamellékletével rendelkezı hallgató. Ugyanazért a tevékenységért diplomamelléklet csak egyszer adható."

E/ Tehetségpontként működés

Ahogy arról már fentebb is írtunk, országos program indult (Magyar Géniusz Program) tehetségpontok megszervezésére. Ehhez a Debreceni Egyetem is csatlakozott, s egész tehetséggondozó rendszerét ennek keretében kívánja kiteljesíteni az alábbi keretekben.

„1. Feladatkörök
A Tehetségpontok Országos Követelményrendszerével és a DE Tehetségtanács 2008. november 4-i ülésén elfogadottakkal összhangban a DE Tehetségpont három nagy területen végzi tevékenységét: tehetségazonosítás, tehetséggondozás, tehetség-tanácsadás. E három feladatkört a feladatok hovatartozásától függően is három nagy területre lehet bontani, a Tehetségpontot szerkezetileg ez utóbbiak szerint célszerő működtetni:
a) Az egyes karok szakjaihoz kapcsolódó, középiskolásokra kiterjedı, a beiskolázást elősegítı tevékenység támogatása sajátos tehetséggondozási formák által. Ennek a munkának a közvetlen szervezését, irányítását a Tehetségtanács kari koordinátorai végzik, s minden kar önmaga alakítja ki programját, a működés belső rendjét,a Tehetségpont koordinatív funkciót tölt be. A szervezésben és a közvetlen feladatok (előadások, konzultációk stb.) végrehajtásában közreműködők munkájukért anyagi ellenszolgáltatást kapnak.
b) A tehetségazonosítás és -tanácsadás feladatai, amelyek speciálisan pszichológiai és pedagógiai természetűek. Ennek a munkának a szervezését, irányítását a Pszichológiai Intézetben működő Tehetségtanácsadó Központ végzi. E központ látja el a DE Tehetségpont működésével kapcsolatos adminisztratív feladatokat is. A feladatok elvégzéséért a közreműködők anyagi ellenszolgáltatásban részesülnek.
c) Az DETEP-ben meghatározott feladatok megoldásának közvetlen koordinálása is a Tehetségpont hatáskörébe tartozik.
2. Az anyagi feltételek biztosítása a Tehetségpont működéséhez
a) A DE Tehetségpontnak önfenntartóként kell működnie, a Debreceni Egyetem anyagi támogatást csak az 1. c) pont feladataihoz ad (DETEP).
b) Az elvégzendő feladatokat az 1. a-b) pontban a benyújtandó pályázatban kell konkrétan megfogalmazni, abban kell megtervezni az anyagi ellenszolgáltatásokat is.
c) A Tehetségpont teljeskörű, regionális szintű működése a sikeres pályázat függvénye."

VII. Összegzés

Amint a fent leírtak mutatják, nagy utat tette meg a Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának fejlesztésében az ezredforduló óta. Megállapíthat, hogy a ma működő Program összhangban van a tehetséggondozás legkorszerűbb pszichológiai és pedagógiai elveivel, a felsőoktatás leghatékonyabb hagyományos formáival, s ugyanakkor beépítésre kerültek a bolognai képzési szisztémából fakadó követelmények is. Mindezek alapján jó esély van arra, hogy a tömegoktatás ellenére hatékonyan folyik majd a legtehetségesebb fiatalokkal való foglalkozás a következő években is.

Felhasznált irodalom

Heller - Mönks - Sternberg - Subotnik /edrs./: International Handbook of Giftedness and Talent, Amsterdam – New York – Oxford - Tokyo, 2000, Pergamon)

A DETEP-pel kapcsolatban megjelent fontosabb publikációk

Balogh László: A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programja 2001-2008-ig
In: Felsőoktatás - Tehetség - Bologna - 2008, Szerk.: Fazekas Marianna, ELTE Eötvös Kiadó, 2009, (40-54. o.)

Balogh László, Fónai Mihály (2003): Tehetséggondozási formák a Debreceni Egyetemen. *Magyar Felsőoktatás*, 2003/4-5-6; 13–14.

Balogh László, Mező Ferenc, Tóth László (szerk.) (2003): *A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának I. konferenciája. Előadáskivonatok.* Debreceni Egyetem, Debrecen.

Balogh László, Mező Ferenc, Tóth László (szerk.) (2003): *A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának I. konferenciája. Tanulmányok.* Debreceni Egyetem, Debrecen.

Balogh László, Mező Ferenc, Tóth László (szerk.) (2005): *A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának II. konferenciája. Előadáskivonatok.* Debreceni Egyetem, Debrecen.

Márton Sándor - Mező Ferenc - Balogh László -Fónai Mihály (2006): A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programja (DETEP) és beválogatási szempontjai In: Balogh László, Mező Ferenc, Tóth László (szerk.) (2005): *A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának II. konferenciája. Előadáskivonatok.* Debreceni Egyetem, Debrecen, 7-12. o.

Debrecen, 2009. május 15.